

Національна академія педагогічних наук України
Інститут проблем виховання

КИРПА АННА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 37.015.31:17.022.1:351.752.1(4):373.5

**ПОЛІКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ
У ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОКЛУБУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті проблем виховання НАПН України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент
Наказний Микола Олексійович,
Дніпровський державний
технічний університет,
професор кафедри перекладу;
Комунальний заклад “Технічний ліцей”
Кам’янської міської ради,
директор.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Солодка Анжеліка Костянтинівна,
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського,
професор кафедри перекладу;

кандидат педагогічних наук
Кендзьор Петро Іванович,
КЗ “Львівський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти” Львівської обласної ради,
доцент кафедри суспільствознавчої освіти.

Захист відбудеться “14” лютого 2017 р. о 16.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.454.01 в Інституті проблем виховання НАПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлинського, 9, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій частині та на офіційному сайті Інституту проблем виховання НАПН України (04060, м. Київ, вул. М. Берлинського, 9) .

Автореферат розіслано “12” січня 2017 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О. А. Комаровська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасному світу властиві тенденції глобалізації, інтегрування світового соціуму, інтенсивної міжкультурної комунікації. Саме тому зростає потреба виховання такої особистості, яка усвідомлює свою національну ідентичність та здатна самореалізуватися в полікультурному суспільстві.

За сучасних перетворень у галузі освіти, пов'язаних із поширенням європейського досвіду та вибором нового вектору розвитку нашої держави, проблема полікультурного виховання старшокласників набуває особливої актуальності. Важлива роль у цьому контексті відводиться організації дозвілля учнів, зокрема залученню їх до роботи дитячих громадських об'єднань. В умовах позаурочної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ) зростає значення Євроклубів, що є дієвими осередками полікультурного виховання, в яких старшокласники мають можливість усвідомлено формувати власну систему поглядів щодо європейської та національної ідентичності, набувати проголошених Радою Європи компетенцій. Крім того, Євроклуби постають альтернативою поширеним нині серед молоді інтернет-спільнотам, надаючи педагогам змогу активно примножувати арсенал методів і технологій, цілеспрямовано впливати на процес виховання.

У своїй діяльності Євроклуби орієнтуються на законодавчо-нормативну базу, а саме: Закони України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про позашкільну освіту”, Національну стратегію розвитку освіти України на 2012–2021 роки, Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, Загальну декларацію прав людини, Концепцію громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, Концепцію національно-патріотичного виховання дітей та молоді, Концепцію змісту освіти для європейського виміру України, Укази Президента України “Про додаткові заходи щодо державної підтримки обдарованої молоді”, “Про Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу” та інші документи.

Філософський рівень полікультурності в ракурсі діалогу культур, розмаїття та єдності культурної спадщини досліджували В. Асаєва, Д. Бенкс, В. Біблер, О. Джуринський, С. Нієто, В. Подобєд та інші.

Педагогічний аспект полікультурного виховання особистості, зокрема проблеми виховання толерантності, поваги тощо, висвітлено у працях В. Бойченко, В. Болгаріної, Л. Голік, І. Лощенової та інших науковців.

За останні роки вітчизняними дослідниками проаналізовані різні контексти полікультурного виховання, зокрема у взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів і музеїв мистецького профілю (О. Гурин), у процесі вивчення гуманітарних предметів (А. Солодка), у контексті історичної освіти (П. Кендзьор), опанування українських традицій і фольклору (Г. Яківчук). Вченими розглянуто специфіку організації навчально-виховного процесу щодо полікультурного виховання молодших школярів (В. Бойченко й Н. Харькова) та дітей дошкільного віку

(Л. Зданевич, М. Олійник), полікультурного виховання майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов (І. Лощенова) тощо.

Діяльності дитячих громадських об'єднань присвячені наукові розвідки І. Ісаєва, В. Сластьоніна, Є. Шиянова, С. Максимюка, Т. Окушко, О. Пащенко, Н. Чиренко та інших.

У публікаціях Б. Бабаджаняна, В. Брущенка, Р. Димека, Ю. Лобурця, П. Кендзьора, Л. Паращенко та інших учених надано практичні поради щодо організації діяльності Євроклубу ЗНЗ як різновиду дитячого громадського об'єднання. Хоча слід зазначити, що сутність процесу полікультурного виховання учнів в умовах Євроклубів ЗНЗ цілеспрямовано ще не вивчалась.

Разом із тим, на тлі процесів євроінтеграції України Євроклуби як різновид дитячого громадського об'єднання посилюють свій вплив у молодіжному середовищі, активно розвиваються як у позашкільній, так і в ЗНЗ, що потребує цілісного аналізу і теоретичного осмислення їх діяльності.

Таким чином, наявними є суперечності між:

- соціальним запитом на полікультурну особистість, здатну гнучко й конструктивно реагувати на складні явища полікультурної комунікації і знаходити позитивні рішення, та недостатнім теоретичним і практичним осмисленням процесу полікультурного виховання школярів;

- активним утвердженням у світі загальнолюдських цінностей, передусім взаємоповаги представників різних культур, толерантності, демократизму, і фактичним рівнем низької підготовленості старшокласників до життя в полікультурному соціумі;

- педагогічним потенціалом Євроклубу як дитячого громадського об'єднання для виховання полікультурної особистості і відсутністю методичного забезпечення цього процесу в позаурочній діяльності ЗНЗ.

Необхідність усунення зазначених суперечностей зумовила вибір теми дослідження ***“Полікультурне виховання старшокласників у діяльності Євроклубу загальноосвітнього навчального закладу”***.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складником науково-дослідної теми лабораторії громадянського та морального виховання Інституту проблем виховання НАПН України “Формування соціальної ініціативності підлітків у дитячому об'єднанні” (номер державної реєстрації 0113U002085).

Мета дослідження – шляхом аналізу наукових джерел теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови і методику полікультурного виховання старшокласників у процесі діяльності Євроклубу ЗНЗ.

Дослідження передбачає реалізацію таких **завдань**:

1. На основі аналізу філософських та психолого-педагогічних джерел уточнити сутність полікультурного виховання в контексті діяльності Євроклубу ЗНЗ як різновиду дитячого громадського об'єднання.

2. Дослідити генезу організації полікультурного виховання в дитячому громадському об'єднанні.

3. Виокремити компоненти, визначити критерії та показники, схарактеризувати рівні полікультурної вихованості старшокласників.

4. Обґрунтувати педагогічні умови та змодельовати процес полікультурного виховання старшокласників у діяльності Євроклубу ЗНЗ.

5. Розробити та апробувати методику полікультурного виховання старшокласників у діяльності Євроклубу ЗНЗ.

Об'єкт дослідження – процес полікультурного виховання старшокласників.

Предмет дослідження – педагогічні умови, зміст, форми і методи полікультурного виховання старшокласників у діяльності Євроклубу ЗНЗ.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять положення особистісно орієнтованого (І. Бех, І. Якиманська), культурологічного (І. Зязюн, М. Киященко), компетентнісного (Л. Паращенко, О. Пометун, В. Химинець, А. Хуторської), системного (Л. Берталянфі, П. Друкер, В. Сластьонін) наукових підходів до навчання і виховання особистості (М. Бахтін, В. Біблер, А. Солодка), психолого-педагогічні праці з питань вікового розвитку підростаючої особистості (Б. Ананьєв, Л. Божович, Л. Виготський, В. Давидов, Д. Ельконін, І. Кон, Н. Басова, П. Каптерев, Я. Коменський, Й. Песталоцці); теоретичні засади становлення дитячого руху, діяльності дитячих громадських об'єднань, їх ролі у суспільному житті, розвитку соціальної ініціативи (О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, Ж. Петрочко); наукові розвідки з питань змісту та організаційних засад діяльності Євроклубів у ЗНЗ (В. Брущенко, Б. Бабаджанян, І. Верба, Л. Куц, Ю. Лобурець, Л. Паращенко, В. Піковський, Л. Симонова, С. Фурін).

Для вирішення завдань дослідження використано такі **методи**:

- *теоретичні*: аналіз, систематизація та узагальнення філософських, психолого-педагогічних наукових джерел для з'ясування сутності полікультурного виховання та уточнення ключових понять дослідження, виокремлення компонентів, визначення критеріїв та показників полікультурної вихованості старшокласників; узагальнення педагогічного досвіду з організації полікультурного виховання учнів старших класів у діяльності Євроклубу ЗНЗ для вивчення генези полікультурного виховання в дитячому громадському об'єднанні, обґрунтування педагогічних умов та побудови структурної моделі досліджуваного процесу в ЗНЗ;

- *емпіричні*: діагностування (анкетування, педагогічне спостереження, тестування, бесіда) для виявлення стану полікультурної вихованості старшокласників; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та контрольний етапи), експертне оцінювання для визначення динаміки рівнів полікультурної вихованості старшокласників у процесі діяльності Євроклубу;

- *статистичні*: методи математичної статистики (визначення середнього арифметичного, коефіцієнта кореляції Пірсона) для перевірки ефективності обґрунтованих педагогічних умов та розробленої методики полікультурного виховання старшокласників у діяльності Євроклубу ЗНЗ.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в такому:

- *вперше* обґрунтовано педагогічні умови полікультурного виховання старшокласників у діяльності Євроклубу ЗНЗ (участь старшокласників в узгоджених

за формою, методами та змістом видах діяльності проєвропейської та української тематики; створення “ситуації успіху” та комфортного психологічного клімату в колективі для спілкування й розвитку потенціалу старшокласників; забезпечення ефективної співпраці та згуртованості суб’єктів Євроклубу ЗНЗ, заснованих на толерантності, взаєморозумінні та взаємоповазі; орієнтація старшокласників на самостійну діяльність і саморозвиток у роботі Євроклубу); змодельовано процес полікультурного виховання старшокласників у діяльності Євроклубу ЗНЗ; виокремлено компоненти (когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-поведінковий), визначено критерії та показники (пізнавальний: розуміння культурних особливостей та відмінностей України і європейських країн; розуміння необхідності вивчати іноземні мови для комунікації з представниками інших культур; здатність критично мислити та аналізувати інформацію; мотиваційно-цільовий: толерантність до представників інших культур; сформованість мотивації реалізувати власний потенціал у полікультурному соціумі на основі позитивного сприйняття культурного розмаїття європейських країн; креативно-діяльнісний: здатність приймати нестандартні рішення з метою розв’язання проблемних питань у полікультурному соціумі; спроможність діяти самостійно; відповідальність за прийняті рішення; комунікативний: уміння співпрацювати в команді; розвиненість культури мовлення; здатність встановлювати міжкультурну комунікацію) та схарактеризовано рівні (низький, середній, високий) полікультурної вихованості старшокласників;

- *уточнено* сутність полікультурного виховання старшокласників у контексті діяльності Євроклубу як процес соціокультурної ідентифікації особистості в полікультурному соціумі, який створено в ЗНЗ з метою пізнання старшокласниками культурного розмаїття України і світу, виховання толерантного ставлення до культурних відмінностей, набуття здатності ефективної співпраці з представниками різних культурних груп, формування вміння генерувати творчі рішення у нестандартних ситуаціях міжкультурної взаємодії (подолання конфліктів, робота в обмежений період часу або у новому колективі тощо);

- *подальшого розвитку* набули зміст, форми і методи полікультурного виховання старшокласників у діяльності Євроклубу в ЗНЗ.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробленні методичних рекомендацій та програми факультативних занять “Я – євролідер” в умовах діяльності Євроклубу ЗНЗ.

Результати дослідження можуть бути використані вчителями та координаторами Євроклубів ЗНЗ, координаторами дитячих громадських об’єднань з метою урізноманітнення діяльності у процесі полікультурного виховання старшокласників, а також студентами педагогічних коледжів і вищих навчальних закладів під час вивчення курсів з педагогіки і педагогічної майстерності, методики виховної роботи, для підвищення кваліфікації заступників директорів з виховної роботи та педагогів-організаторів у процесі післядипломної педагогічної освіти.

Результати дослідження **впроваджено** у навчально-виховний процес Комунального закладу “Технічний ліцей м. Дніпродзержинська”

Дніпродзержинської міської ради (довідка № 199 від 18.05.2016 р.), Середньої загальноосвітньої школи імені А. С. Макаренка № 4, Комунального закладу “Середня загальноосвітня школа № 19 м. Дніпродзержинська”, Середньої загальноосвітньої школи № 20 імені О. Стовби м. Дніпродзержинська (довідка № 489 від 12.10.2015 р.), Комунального закладу “Нікопольська гімназія № 7 II-III ступенів” (довідка № 317 від 16.11.2015 р.), Криворізької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 109 Криворізької міської ради Дніпропетровської області (довідка № 34 від 19.02.2016 р.), Рівненської загальноосвітньої школи № 23 (довідка № 13 від 11.02.2014 р.), Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів Харківської міської ради Харківської області (довідка № 01-49/116 від 17.03.2016 р.).

Апробація результатів дослідження відбувалася під час виступів дисертанта на науково-практичних заходах різного рівня: *міжнародних* – “Підготовка конкурентноспособного спеціаліста как цель современного образования” (Прага, Чехія, 2013), “Організація дозвілля в Міжнародному дитячому та юнацькому центрі “Дельта”” (Сонячний Берег, Болгарія, 2014–2015), 7-й міжнародний форум “Інноватика в сучасній освіті” (Київ, 2015), “Проблеми розвитку науки та освіти: теорія і практика” (Одеса, 2016); *всеукраїнських* – “Психолого-педагогічні та політичні проблеми у трансформаційних процесах українського суспільства” (Кременчук, 2012), “Інноваційний потенціал світової науки – XXI сторіччя” (Запоріжжя, 2013), “Від інноваційних технологій освіти до інноваційного прогресу” (Кременчук, 2013), “Сучасні соціально-гуманітарні дискурси” (Дніпропетровськ, 2014), “Літня школа аспірантів” (Ялта, 2013); *обласних* – *семінар* директорів ЗНЗ (Дніпродзержинськ, 2015); методичний *семінар* Харківської обласної молодіжної організації “Дівочий Євроклуб “Бджілка”” (березень, 2016); *звітних науково-практичних конференцій* Інституту проблем виховання НАПН України “Особистісний розвиток дітей та молоді в інноваційному освітньому середовищі” (Київ, 2015), “Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал” (Київ, 2016); *засіданнях лабораторії* громадянського та морального виховання Інституту проблем виховання НАПН України (Київ, 2013–2016).

Публікації. Основні положення дисертації висвітлено у 24 одноосібних публікаціях, з яких 11 статей у вітчизняних наукових фахових виданнях, 2 статті у зарубіжних наукових виданнях, 8 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, 3 навчально-методичні матеріали.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (285 назв, з них 32 іноземною мовою), додатків (16 додатків на 68 сторінках). Робота містить 1 таблицю та 15 рисунків на 8 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 269 сторінок. Основний зміст викладено на 161 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дослідження, її зв’язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об’єкт, предмет,

теоретико-методологічну основу та методи дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; наведено дані про впровадження та апробацію результатів дослідження; подано відомості про публікації, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – **“Теоретичні засади полікультурного виховання старшокласників”** – з’ясовано ступінь розробленості досліджуваної проблеми у сучасній вітчизняній та зарубіжній теорії й освітньо-виховній практиці; здійснено аналіз понятійного апарату; уточнено сутність полікультурного виховання старшокласників; досліджено генезу організації полікультурного виховання в умовах дитячих громадських об’єднань.

У процесі теоретичного аналізу філософської, соціологічної, психологічної, педагогічної літератури з проблеми дослідження зроблено акцент на визначенні вченими понять “полікультурність” (П. Гжибовський, О. Котенко, М. Симоненко, В. Кузьменко, Л. Гончаренко та інші), “полікультурне виховання” (В. Асаєва, В. Болгаріна, І. Лощенова, М. Симоненко, В. Кузьменко, В. Бойченко, А. Солодка, О. Гурин, О. Мілютіна, М. Олійник, Г. Назаренко, С. Нієто, В. Хребтова та інші). З’ясовано, що полікультурність узагальнено розглядається дослідниками як вектор сучасної освіти, спрямований на пізнання та прийняття особистістю цінностей різних культур світу. На підставі цього в дисертації сутність полікультурного виховання старшокласників у діяльності Євроклубу уточнено як процес соціокультурної ідентифікації особистості у полікультурному соціумі, який створено в ЗНЗ з метою пізнання старшокласниками культурного розмаїття України і світу, виховання толерантного ставлення до культурних відмінностей, набуття здатності ефективної співпраці з представниками різних культурних груп, формування вміння генерувати творчі рішення у нестандартних ситуаціях міжкультурної взаємодії (подолання конфліктів, робота в обмежений період часу або у новому колективі тощо).

Сутність полікультурного виховання старшокласників конкретизується на основі наукових підходів, серед яких: особистісно орієнтований (орієнтація педагогічної діяльності на самореалізацію старшокласників, розвиток їх індивідуальності), культурологічний (пізнання старшокласниками цінностей української та європейської культури), компетентнісний (створення умов для саморозвитку старшокласників та формування готовності до пізнавально-діяльної активності протягом життя), системний (організація полікультурного виховання старшокласників як інтеграція творчої та науково-дослідної діяльності).

З’ясовано, що полікультурне виховання ефективно здійснюється через залучення до дитячого громадського об’єднання (І. Зверева, А. Капська, О. Безпалько), в якому у процесі діяльності, заснованій на спільності інтересів та цінностей, забезпечується згуртування суб’єктів, формування у них громадянської позиції.

Досліджено генезу організації полікультурного виховання школярів у дитячому громадському об’єднанні, зокрема визначено такі етапи: а) зародження та становлення інтернаціонального виховання у клубах інтернаціональної дружби

(КІД) (кінець 50-х років XX століття); б) розвиток та розширення мережі КІДів (60-і – початок 80-х років XX століття); в) залучення дітей до міжнародної діяльності (80-і – початок 90-х років XX століття) в умовах дитячих громадських об'єднань (І. Верба, В. Піковський, С. Фурін, Л. Симонова, Л. Куц). Наприкінці 1990-х – на початку 2000-х років спостерігається нова хвиля відродження подібних до КІДу дитячих громадських об'єднань – шкільних європейських клубів, або Євроклубів. На сучасному етапі полікультурне виховання старшокласників здійснюється в межах концепції “європейського виміру в освіті” згідно з Рекомендаціями Комітету Міністрів Ради Європи (зокрема через діяльність Євроклубу) та передбачає інтегрування досвіду європейських країн у навчально-виховний процес (Ю. Лобурець, В. Брущенко, Б. Бабаджанян, Л. Паращенко, Р. Димек).

У дисертації Євроклуб ЗНЗ розглядається як різновид дитячого громадського об'єднання, діяльність якого ґрунтується на принципі добровільності та реалізується у позаурочний час з метою полікультурного виховання школярів. За результатами вивчення досвіду виховної роботи ЗНЗ встановлено, що у контексті діяльності Євроклубу полікультурне виховання забезпечує засвоєння учнями зразків і цінностей вітчизняної та зарубіжної культури, формування загальнокультурної і мовної картини світу, навичок міжкультурної комунікації, активну соціальну взаємодію із представниками різних культур при збереженні культурної ідентичності, розвиток толерантності.

Підкреслено, що саме в старшому шкільному віці відбувається активне самоствердження і формування ціннісної сфери особистості; старшокласники прагнуть самовизначення й відчують потребу у розширенні меж спілкування (Л. Виготський, І. Кон). Саме тому вони є відкритими для усвідомлення вимог і реалій сучасності, сприйняття культурної різноманітності, адаптації до полікультурного соціуму загалом.

У другому розділі – **“Емпіричне дослідження сучасного стану полікультурної вихованості старшокласників в умовах діяльності Євроклубу загальноосвітнього навчального закладу”** – виокремлено компоненти, визначено критерії та показники, схарактеризовано рівні сформованості полікультурної вихованості старшокласників, проаналізовано стан полікультурної вихованості учнів старших класів, змодельовано процес полікультурного виховання старшокласників у діяльності Євроклубу, обґрунтовано відповідні педагогічні умови та методику, окреслено форми і методи роботи, етапи створення та функціонування Євроклубу в ЗНЗ.

У структурі полікультурної вихованості старшокласника виокремлено такі компоненти: *когнітивний* (полікультурна грамотність особистості, усвідомлення нею національної належності та історично-культурних аспектів європейських країн, уміння аналізувати отриману інформацію і критично мислити); *емоційно-ціннісний* (розвиненість в особистості толерантності, сприйняття і переживання культурної різноманітності); *діяльнісно-поведінковий* (уміння особистості діяти в нестандартних ситуаціях (подолання конфліктів, робота в обмежений період часу або у новому

колективі тощо), здатність до саморегуляції поведінки, готовність діяти самостійно та співпрацювати в полікультурному колективі).

Відповідно до компонентів визначено критерії полікультурної вихованості старшокласників – пізнавальний, мотиваційно-цільовий, креативно-діяльнісний, комунікативний.

Показниками *пізнавального критерію* полікультурної вихованості є: розуміння культурних особливостей та відмінностей України і європейських країн; розуміння необхідності вивчати іноземні мови для комунікації з представниками інших культур; здатність критично мислити та аналізувати інформацію.

Показники *мотиваційно-цільового критерію*: толерантність до представників інших культур; сформованість мотивації реалізувати власний потенціал у полікультурному соціумі на основі позитивного сприйняття культурного розмаїття європейських країн.

Показниками *креативно-діялісного критерію* є: здатність приймати нестандартні рішення з метою розв'язання проблемних питань у полікультурному соціумі; спроможність діяти самостійно; відповідальність за прийняті рішення.

Показники *комунікативного критерію*: уміння співпрацювати в команді; розвиненість культури мовлення; здатність встановлювати міжкультурну комунікацію.

Зміст критеріїв і показників дав змогу скласти можливі характеристики рівнів полікультурної вихованості учнів – низького, середнього, високого.

Старшокласники з *низьким рівнем* полікультурної вихованості володіють недостатніми знаннями про полікультурний світ; їх уміння є недостатніми для ефективної взаємодії в полікультурному середовищі. Вони також мають поверхневі знання про свою націю та народ. У таких учнів відмічається несформованість мотивації до вивчення іноземних мов, відсутність елементарних знань про інші культури та їх представників. Цінності старшокласників цього рівня не пов'язані з діяльністю в полікультурному середовищі; в учнів відсутнє прагнення самовдосконалення. Низький рівень теоретичної підготовки поєднується з нерозвиненими творчими здібностями, неготовністю приймати самостійні рішення, безвідповідальністю та безініціативністю. У таких старшокласників не сформовані навички командної роботи. Вони також не готові сприймати культурну різноманітність, встановлювати культурний діалог та продуктивну міжкультурну комунікацію. Учні мають низький рівень толерантності, не готові до чіткого висловлення й аргументації своїх поглядів, коректного вирішення спірних питань.

Старшокласники із *середнім рівнем* відзначаються належним рівнем сформованості всіх компонентів полікультурної вихованості, необхідних для існування та взаємодії в полікультурному соціумі. Вони засвоїли базові знання про полікультурний світ, достатньо розуміються на історії, культурі, звичаях України та країн європейської спільноти, однак здатні застосовувати їх лише у типових ситуаціях діяльності Євроклубу. Відмічається зацікавленість вивченням культурного розмаїття. Школярі мотивовані до вивчення іноземних мов; добре усвідомлюють власні моральні цінності, прагнуть самовираження та

самовдосконалення. Учні цього рівня вміють вирішувати дискусійні питання за встановленими нормами та алгоритмом. Вони є активними у творчому пошуку, однак зазнають труднощів під час роботи у нових умовах та за необхідності прийняття нестандартних рішень. Виявляють готовність до аналізу інформації за наданим алгоритмом. Спостерігається відповідальне ставлення до виконання обов'язків; у межах діяльності Євроклубу старшокласники здатні до цілеспрямованої продуктивної діяльності. Відмічається зростання зацікавленості у встановленні міжкультурної комунікації (однак іноді їх комунікація має дещо шаблонний, недостатньо гнучкий характер), достатня сформованість навичок співпраці, позитивне та толерантне ставлення до партнерів. Старшокласники здатні виконувати роботу самостійно, удосконалювати навички командної роботи.

Старшокласники з *високий рівнем* характеризуються сформованістю всіх компонентів полікультурної вихованості, мають різнобічні та міцні знання і вміння, здатні гнучко й результативно застосовувати їх в умовах діяльності Євроклубу на різних етапах його функціонування. В учнів наявні достатньо ґрунтовні знання про свою належність до нації, її традиції, значний пізнавальний інтерес до вивчення особливостей України, її мови та культури, достатній рівень інформованості щодо історії, культури, традицій країн Європи, позитивна мотивація до вивчення іноземних мов. Старшокласники з таким рівнем полікультурної вихованості вирізняються стійкими цінностями, прагненням постійного самовдосконалення та самореалізації. Вони ініціативно, активно і творчо підходять до виконання своїх обов'язків, готові самостійно продукувати оригінальні ідеї, приймати рішення у нестандартних ситуаціях та нести за них відповідальність, критично мислити та аналізувати інформацію. Учні вміють аргументувати та коректно відстоювати власну позицію, виявляють толерантне ставлення до представників інших культур. Старшокласники виявляють зацікавленість і гнучкість у міжкультурній комунікації, уміння налагоджувати конструктивну співпрацю. Здатні ефективно працювати як самостійно, так і в команді.

На різних етапах дослідження в педагогічному експерименті взяли участь 278 учнів 8–11-х класів та 15 координаторів, які мають досвід роботи в Євроклубі ЗНЗ та виступили експертами, – представники з Дніпропетровської, Рівненської та Харківської областей.

За результатами констатувального етапу педагогічного експерименту було створено контрольну групу (КГ), до складу якої увійшли 138 старшокласників, які не виявили бажання брати участь у діяльності Євроклубу ЗНЗ, та експериментальну групу (ЕГ), до складу якої увійшло 140 старшокласників, які виявили бажання брати участь та організовувати діяльність Євроклубу ЗНЗ. Виокремлені групи старшокласників загалом не різнилися за якісними та кількісними показниками полікультурної вихованості.

Для діагностики стану полікультурної вихованості учнів було використано он-лайн тестування “Євровікторина”, адаптовані методики “Приписування якостей” (Д. Кац, К. Брейлі), “Індекс групової згуртованості” (за О. Киричуком, О. Коберником, К. Сішором), “Індекс толерантності” (Г. Солдатова, О. Кравцова,

О. Хухлаєв, Л. Шайгерова) та розроблені авторські анкети для виявлення рівня зацікавленості старшокласників діяльністю Євроклубу, їх мотивації реалізувати власний потенціал у полікультурному соціумі.

Шляхом узагальнення результатів констатувального етапу експерименту за допомогою методів математичної статистики та визначення середнього арифметичного було встановлено, що старшокласники мають здебільшого низький (57 %) та середній (30 %) рівні полікультурної вихованості. Загалом незадовільна полікультурна вихованість учнів пов'язана з недостатнім методичним забезпеченням цілеспрямованого процесу їх полікультурного виховання.

Здобуті результати детермінували необхідність обґрунтування педагогічних умов і розроблення методики полікультурного виховання старшокласників у діяльності Євроклубів, яке здійснюється в позаурочний час у ЗНЗ.

Педагогічними умовами полікультурного виховання учнів старших класів у діяльності Євроклубу ЗНЗ обґрунтовано такі: участь старшокласників у різноманітних за формою, методами та змістом видах діяльності проєвропейської та української тематики; створення “ситуації успіху” та комфортного психологічного клімату в колективі для спілкування й розвитку потенціалу старшокласників; забезпечення ефективної співпраці та згуртованості суб'єктів Євроклубу ЗНЗ, заснованих на толерантності, взаєморозумінні та взаємоповазі; орієнтація старшокласників на самостійну діяльність і саморозвиток у роботі Євроклубу.

Для реалізації означених педагогічних умов розроблено відповідну методику в єдності змісту, методів і форм, які враховують специфіку діяльності Євроклубу як дитячого громадського об'єднання та конкретного ЗНЗ.

Розроблено і впроваджено основні *форми* (дебати та дискусія, круглий стіл, творча майстерня, програми з обміну досвідом, дидактична гра тощо) та *методи* (“Культурні асоціації”, “Культурні асимілятори”, пошук культурних зв'язків, мозковий штурм, креативний фрірайтинг, веб-квест, метод проєктів тощо) полікультурного виховання старшокласників в умовах діяльності Євроклубу ЗНЗ. Спрогнозовано, що застосування обраних форм та методів оптимально забезпечуватиме підвищення рівнів полікультурної вихованості старшокласників-лідерів Євроклубів.

Змістовою основою діяльності учнів старших класів у Євроклубі стали спеціально розроблені програма факультативних занять “Я – євролідер” та розгорнутий річний план роботи Євроклубу ЗНЗ.

Встановлення зв'язку педагогічних умов, змісту, форм, методів виховного процесу, які спрямовані на досягнення мети полікультурного виховання за визначених наукових підходів, та урахування компонентної структури досліджуваного феномену, вікових характеристик учнів старшого шкільного віку, специфіки Євроклубу як дитячого громадського об'єднання дали можливість змоделювати процес полікультурного виховання старшокласників у діяльності Євроклубу ЗНЗ (рис.).

Реалізація запропонованих педагогічних умов та структурної моделі передбачає поетапність створення та організації діяльності Євроклубу ЗНЗ як

осередку полікультурного виховання старшокласників: 1) підготовчий етап (пошук, аналіз та узагальнення науково-методичної літератури, формування мотивації діяльності педагогічних кадрів, тобто координаторів, та учнівського колективу, вибір доцільних форм і методів полікультурного виховання учнів старших класів); 2) організаційний етап (визначення мети та завдань діяльності Євроклубу, розроблення Статуту, ухвалення організаційної структури Євроклубу ЗНЗ); 3) теоретичний етап (планування роботи центрів Євроклубу ЗНЗ, розроблення та затвердження програми факультативних занять та річного плану роботи Євроклубу ЗНЗ); 4) практичний етап (проведення першого засідання, завчасне узгодження заходів, організація безпосередньої діяльності центрів Євроклубу ЗНЗ);

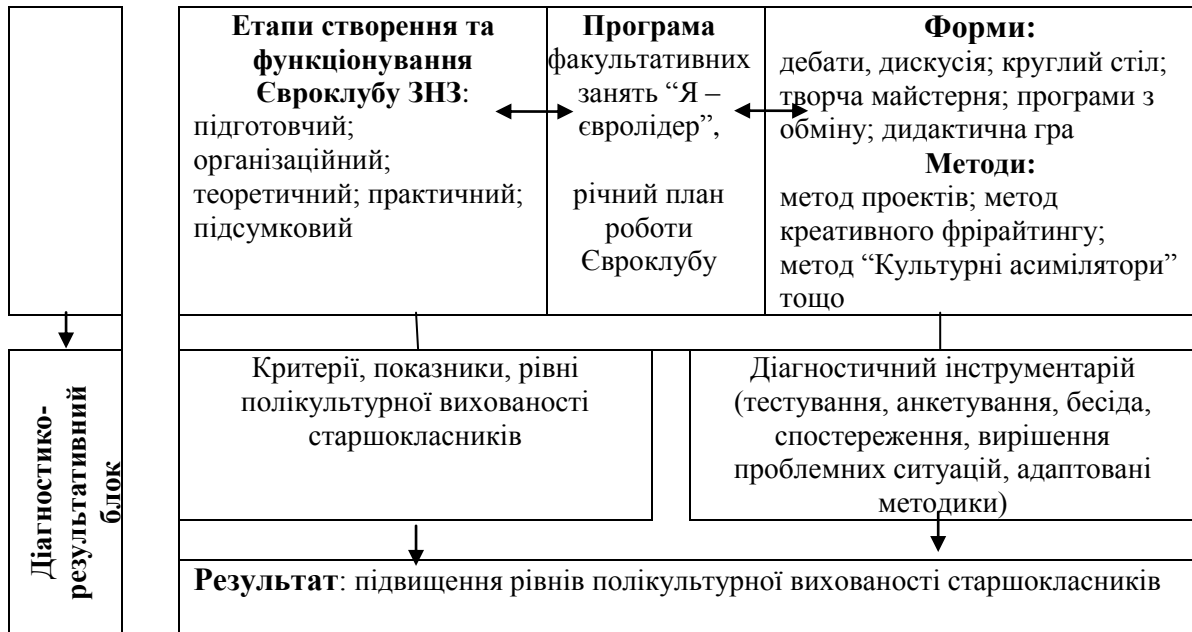

Рис. Структурна модель полікультурного виховання старшокласників у діяльності Євроклубу загальноосвітнього навчального закладу

5) підсумковий етап (оцінювання діяльності Євроклубу ЗНЗ, визначення остаточного алгоритму роботи Євроклубу ЗНЗ, налагодження зв'язків з Євроклубами в межах регіону, України та країн Європи).

У третьому розділі – *“Експериментальна перевірка педагогічних умов та методики полікультурного виховання старшокласників у діяльності Євроклубу загальноосвітнього навчального закладу”* – представлено перебіг формувального та контрольного етапів педагогічного експерименту, апробовано педагогічні умови та методику полікультурного виховання старшокласників у діяльності Євроклубу ЗНЗ, проаналізовано результати дослідження.

Для упровадження обґрунтованих педагогічних умов полікультурного виховання старшокласників розроблено програму факультативних занять “Я – євролідер” та передбачено щорічне укладання плану роботи Євроклубу ЗНЗ.

Програма факультативних занять “Я – євролідер” охоплює такі позиції: загальні історико-географічні відомості про країни Європи, європейський континент та Європейський Союз; економічний та політичний устрій країн; соціально-культурні аспекти життя країн Європи та України, освітньо-комунікаційні особливості, роль і місце України та Євроклубів у сучасному світі. Програмою факультативних занять передбачено як вивчення теоретичного матеріалу, так і залучення старшокласників до практичної роботи на принципах добровільності, активності й зацікавленості.

План роботи Євроклубу укладався на підставі результатів констатувального етапу експерименту та проміжних зрізів і враховував особливості кожного ЗНЗ, а також затверджувався педагогічним колективом як складник плану позаурочної роботи закладу.

Окреслені методи і форми полікультурного виховання доцільно добиралися відповідно до кожної педагогічної умови.

Реалізація першої педагогічної умови – *участь старшокласників в узгоджених за формою, методами та змістом видах діяльності проєвропейської та української тематики* – передбачала посилення уваги до вивчення історії, географії, мов, культури європейських країн та України в позаурочний час; що забезпечувалося завдяки застосуванню інтерактивних методів (метод проєктів, мозковий штурм, обговорення складних та дискусійних питань, квест та веб-квест тощо) та форм (дебати, тренінги, веб-конференції та інтернет-мости, екскурсії, конкурси, круглі столи, дидактичні ігри тощо).

Друга педагогічна умова – *створення “ситуації успіху” та комфортного психологічного клімату в колективі для спілкування і розвитку потенціалу старшокласників* – спрямовувалася на розвиток соціальної та пізнавальної активності старшокласників. Це забезпечувалося організацією дидактичних ігор (адаптованої гри “Упередження”, авторських ігор “Подолання конфліктів” та “Цивілізація” тощо), адаптованих тренінгів (“Я тебе поважаю за...”, “П’ять добрих слів” тощо), творчих майстерень (авторських розробок “Мої цінності”, “Что такое “хорошо”, что такое “плохо”?” тощо) та круглих столів (авторська розробка

“Географія моїх друзів”); застосовувалися методи: проектів, мозковий штурм, обговорення дискусійних питань, методи “Чому?”, “Шість капелюхів” тощо.

Важливим чинником підвищення відповідальності старшокласників та регулювання діяльності суб’єктів виховного процесу стало укладання Статуту та формування організаційної структури роботи Євроклубу, які враховували специфіку навчального закладу та були розроблені у співпраці зі старшокласниками-лідерами Євроклубу ЗНЗ, обговорені на методичних об’єднаннях класних керівників і затверджені директорами ЗНЗ.

Упровадження третьої педагогічної умови – *забезпечення ефективної співпраці і згуртованості суб’єктів діяльності Євроклубу ЗНЗ, заснованих на толерантності, взаєморозумінні і взаємоповазі*, – передбачало активізацію творчого самовираження учнів старших класів. Цьому сприяли такі форми: організація конкурсів (авторська розробка відеобатлів “Як козаки в Євросоюз вступали” та “Trailers of Shakespeare’s works”), проведення авторських флешмобів (“Подаруй людям посмішку”), музичних перерв (“Музичний передзвін”) та акції “Вконтакті: скинь вітання”, адаптованої гуморини “All Fools' Day”. Ефективними виявилися методи пошуку культурних зв’язків, проектів, “Культурні асоціації”, квести та веб-квести.

Для реалізації четвертої педагогічної умови – *зорієнтованість старшокласників на самостійну діяльність та саморозвиток у межах роботи Євроклубу* – застосовувалися інтернет-технології з метою розвитку особистісного потенціалу учнів. У процесі роботи було запропоновано використання різноманітних форм (дидактична гра, участь у проектах програми eTwinning, дебати, дискусії тощо) і методів (веб-квест, створення мультимедійних презентацій, креативний фрірайтинг, “Культурні асимілятори” тощо) інтерактивної роботи та спілкування, комп’ютерних технологій та відповідних допоміжних програм: MS Power Point, MS Publisher, Plickers, Survey Monkey, Emaze тощо. Передбачалася участь лідерів та координаторів Євроклубу ЗНЗ у всеукраїнських конкурсах “Чи знаєш ти Європу? Допоможи Європі дізнатися про тебе!”, “Врятувати від забуття”, “Будуємо Європу в Україні”, “Я – європесць”, сесії та міні-сесії Європейського молодіжного парламенту “EYP Ukraine InterRail”.

Наприкінці формувального етапу експерименту за допомогою коефіцієнта кореляції встановлена статистична закономірність між кількістю років участі старшокласника в Євроклубі та навчанням у певному класі, залежністю між віком та кількістю років участі в Євроклубі. Доведено, що учні різного віку та класів зацікавлені діяльністю Євроклубу, що сприяє полікультурному вихованню її суб’єктів, популяризації загальноєвропейських цінностей, поглибленню знань про полікультурний соціум, формуванню здатності адаптуватись та взаємодіяти в полікультурному середовищі.

На контрольному етапі педагогічного експерименту проаналізовано й узагальнено динаміку рівнів полікультурної вихованості старшокласників КГ та ЕГ за кожним критерієм (табл.). За допомогою методів математичної статистики і визначення середнього арифметичного встановлено кількісні значення рівнів

полікультурної вихованості старшокласників КГ та ЕГ і визначено загальний рівень полікультурної вихованості старшокласників.

Таблиця

Динаміка рівнів полікультурної вихованості старшокласників

Рівні	Контрольна група				Динаміка	Експериментальна група				Динаміка
	до експерименту		після експерименту			до експерименту		після експерименту		
	осіб	%	осіб	%		%	осіб	%	осіб	
Низький	79	57,2	59	42,8	-14,4	79	57,2	23	16,4	-40,8
Середній	41	29,7	54	39,1	+9,4	41	29,7	45	32,1	+2,4
Високий	18	13,0	25	18,1	+5,1	18	13,0	72	51,4	+38,4

Відмінності між КГ і ЕГ після проведення експерименту є суттєвими, згідно з критерієм Пірсона $\chi^2_{\text{емпіричне}} = 39,3839$, $\chi^2_{\text{критичне}} = 5,991$, що дає підстави констатувати позитивний вплив діяльності Євроклубу. У процесі первинного та контрольного діагностування були перевірені зазначені відмінності для КГ згідно з критерієм Пірсона та встановлено, що вони не є суттєвими ($\chi^2_{\text{емпіричне}} = 5,817$; $\chi^2_{\text{критичне}} = 5,991$; при порівнянні результатів ЕГ у процесі первинного та контрольного діагностувань спостерігається суттєва відмінність, підтверджена за критерієм Пірсона ($\chi^2_{\text{емпіричне}} = 63,32$, $\chi^2_{\text{критичне}} = 5,991$).

Отримані результати уможливили висновок про поступові зміни в рівнях полікультурної вихованості старшокласників ЕГ внаслідок упровадження у виховний процес обґрунтованих педагогічних умов, розробленого змісту, форм і методів полікультурного виховання, покладених в основу структурної моделі полікультурного виховання через діяльність Євроклубу; в КГ суттєвих змін у рівнях полікультурної вихованості старшокласників не зафіксовано.

Отже, засвідчено позитивну динаміку рівнів полікультурної вихованості старшокласників за показниками усіх критеріїв, що підтвердило ефективність обґрунтованих педагогічних умов та методики полікультурного виховання старшокласників експериментальної групи у діяльності Євроклубу ЗНЗ.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано новий підхід до розв'язання актуальної проблеми полікультурного виховання старшокласників у діяльності Євроклубу ЗНЗ, що знайшло відображення в обґрунтуванні педагогічних умов досліджуваного процесу, розробленні структурної моделі та відповідної сучасним вимогам методики.

Результати дослідження засвідчили досягнення мети, вирішення завдань і стали підставою для таких *висновків*:

1. Шляхом аналізу наукових джерел уточнено сутність полікультурного виховання як процесу соціокультурної ідентифікації особистості у полікультурному соціумі, який створено в ЗНЗ з метою пізнання старшокласниками культурного розмаїття України і світу, виховання толерантного ставлення до культурних відмінностей, набуття здатності ефективної співпраці з представниками різних культурних груп, формування вміння генерувати творчі рішення у нестандартних ситуаціях міжкультурної взаємодії (подолання конфліктів, робота в обмежений період часу або у новому колективі тощо).

Євроклуб у ЗНЗ розглядається як різновид дитячого громадського об'єднання, діяльність якого ґрунтується на принципі добровільності та реалізується у позаурочний час з метою полікультурного виховання учнів.

2. Досліджено генезу організації полікультурного виховання старшокласників у діяльності Євроклубу як дитячого громадського об'єднання та виокремлено етапи: а) зародження і становлення інтернаціонального виховання у КІДах; б) розвиток та розширення мережі КІДів; в) залучення дітей до міжнародної діяльності в умовах дитячих громадських об'єднань; г) відродження подібних до КІДу дитячих громадських об'єднань – шкільних європейських клубів, або Євроклубів.

3. На основі теоретичного аналізу виокремлено компоненти полікультурної вихованості старшокласників.

Когнітивний компонент охоплює полікультурну грамотність особистості, усвідомлення нею національної належності та історично-культурних аспектів європейських країн, уміння аналізувати отриману інформацію та критично мислити.

Емоційно-ціннісний компонент містить розвиненість в особистості толерантності, її сприйняття і переживання культурної різноманітності.

Діяльнісно-поведінковий компонент поєднує уміння особистості діяти в нестандартних ситуаціях (подолання конфліктів, робота в обмежений період часу або у новому колективі), здатність до саморегуляції поведінки, готовність діяти самостійно та співпрацювати в полікультурному колективі.

Згідно з компонентною структурою полікультурної вихованості старшокласників визначено критерії та відповідні показники зазначеного феномену, якими є: *пізнавальний критерій* (показники: розуміння культурних особливостей та відмінностей України та європейських країн; розуміння необхідності вивчати іноземні мови для комунікації з представниками інших культур; здатність критично мислити та аналізувати інформацію), *мотиваційно-цільовий критерій* (показники: толерантність до представників інших культур; сформованість мотивації реалізувати власний потенціал у полікультурному соціумі на основі позитивного сприйняття культурного розмаїття європейських країн), *креативно-діяльнісний критерій*

(показники: здатність приймати нестандартні рішення з метою розв'язання проблемних питань у полікультурному соціумі; спроможність діяти самостійно; відповідальність за прийняті рішення), *комунікативний критерій* (показники: уміння співпрацювати в команді; розвиненість культури мовлення; здатність встановлювати міжкультурну комунікацію).

Грунтуючись на змісті компонентів, критеріїв та показників схарактеризовано рівні сформованості полікультурної вихованості старшокласників (низький, середній, високий).

Для діагностування стану полікультурної вихованості учнів старших класів використано методики: он-лайн тестування “Євровікторина” за підтримки Представництва Європейського Союзу в Україні, методики “Приписування якостей” (Д. Кац, К. Брейлі), “Індекс групової згуртованості” (за О. Киричуком, О. Коберником, К. Сішором), “Індекс толерантності” (Г. Солдатова, О. Кравцова, О. Хухлаєв, Л. Шайгерова) та розроблені авторські анкети для виявлення рівня зацікавленості старшокласників діяльністю Євроклубу, їх мотивації реалізувати власний потенціал в полікультурному соціумі.

За результатами констатувального етапу експерименту встановлено, що старшокласники мають здебільшого недостатній (низький (57 %) та середній (30 %)) рівень полікультурної вихованості.

4. Обґрунтовано педагогічні умови полікультурного виховання старшокласників, а саме: участь старшокласників в узгоджених за формою, методами та змістом видах діяльності проєвропейської й української тематики; створення “ситуації успіху” та комфортного психологічного клімату в колективі для спілкування і розвитку потенціалу старшокласників; забезпечення ефективної співпраці та згуртованості суб’єктів Євроклубу ЗНЗ, заснованих на толерантності, взаєморозумінні та взаємоповазі; орієнтація старшокласників на самостійну діяльність та саморозвиток у роботі Євроклубу.

Змодельовано процес полікультурного виховання учнів старших класів у діяльності Євроклубу ЗНЗ. Структурна модель полікультурного виховання старшокласників у діяльності Євроклубу ЗНЗ містить такі блоки: цільовий (мета та завдання полікультурного виховання у діяльності Євроклубу ЗНЗ); теоретичний (наукові підходи до полікультурного виховання, компоненти полікультурної вихованості), процесуально-змістовий (педагогічні умови, етапи створення та організації діяльності Євроклубу ЗНЗ; зміст діяльності Євроклубу (програма факультативних занять “Я – євролідер”, річний план роботи Євроклубу ЗНЗ), форми і методи полікультурного виховання); діагностико-результативний (критерії, показники, рівні полікультурної вихованості старшокласників, діагностичний інструментарій, результат).

5. Розроблено й апробовано методику полікультурного виховання старшокласників у діяльності Євроклубу ЗНЗ. Змістовою основою діяльності учнів у Євроклубі стали спеціально розроблені програма факультативних занять “Я – євролідер” та розгорнутий річний план роботи.

Визначено дієві *форми* (дебати та дискусія, круглий стіл, творча майстерня, програми з обміну досвідом, флешмоб, веб-конференції та інтернет-мости, дидактична гра, зустрічі з представниками місцевої громади, громадських організацій, керівниками міжнародних проектів тощо) та *методи* (“Культурні асоціації”, “Культурні асимілятори”, пошук культурних зв’язків, мозковий штурм, креативний фрірайтинг, веб-квест, метод проектів тощо) полікультурного виховання старшокласників в умовах діяльності Євроклубу.

Встановлено, що відмінності між КГ і ЕГ після проведення експерименту є суттєвими, згідно з критерієм Пірсона $\chi^2_{\text{емпіричне}} = 39,3839$, $\chi^2_{\text{критичне}} = 5,991$, що дає підстави констатувати позитивний вплив діяльності Євроклубу ЗНЗ на полікультурне виховання старшокласників.

Дисертація не вичерпує всіх аспектів багатогранної проблеми полікультурного виховання особистості. *Перспективним* вважаємо дослідження питань психолого-педагогічної діагностики впливу діяльності Євроклубу на соціалізацію та профорієнтацію старшокласника, потенціалу Євроклубів стосовно полікультурного виховання учнів молодшого шкільного і підліткового віку, можливостей взаємодії Євроклубу та євроантлантичного клубу у процесі виховання школярів, кадрового забезпечення педагогічного складу Євроклубу як дитячого громадського об’єднання.

Зважаючи на актуальність проблематики полікультурного виховання, *рекомендовано* запровадити у діяльність Євроклубів ЗНЗ програму факультативних занять “Я – євролідер”, річні плани роботи Євроклубу ЗНЗ, Статут, методiku полікультурного виховання.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Кирпа А. В. Діяльність Євроклубів як осередків формування свідомості особистості / А. В. Кирпа // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: Т. І. Сущенко (голов.ред.) та ін.]. – Запоріжжя : Едельвейс, 2012. – Вип. 25 (78). – С. 174–180.
2. Кирпа А. В. Дослідження дефініцій “полікультурність” та “полікультурна освіта” в контексті діяльності Євроклубу загальноосвітнього навчального закладу / А. В. Кирпа // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. / ДВНЗ “Крим. гуманітар. ун-т”. – Ялта : РВВ КГУ, 2013. – Вип. 41, ч. 2. – С. 234–239.
3. Кирпа А. В. Євроклуби в загальноосвітніх навчальних закладах як осередки пропагування міжнародних програм з питань освіти та обміну досвідом / А. В. Кирпа // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя, 2013. – Вип. 28 (81). – С. 388–398.
4. Кирпа А. В. Клуби інтернаціональної дружби як осередки формування творчої особистості / А. В. Кирпа // Педагогіка формування творчої особистості у

вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя : Едельвейс, 2012. – Вип. 22 (75). – С. 22–27.

5. Кирпа А. В. Основні положення діяльності Євроклубу загальноосвітнього навчального закладу / А. В. Кирпа // Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. пр. / [редкол.: голов. ред. С. Сисоєва та ін.]. – Київ : Едельвейс, 2012. – Вип. 1. – С. 56–62.

6. Кирпа А. В. Педагогічні умови полікультурного виховання старшокласників у діяльності Євроклубу загальноосвітнього навчального закладу / А. В. Кирпа // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. / ДВНЗ “Крим. гуманітар. ун-т”. – Ялта : РВВ КГУ, 2015. – Вип. 48, ч. 3. – С. 127–133.

7. Кирпа А. В. Полікультурне виховання особистості як один з пріоритетних напрямів роботи Євроклубів загальноосвітніх навчальних закладів / А. В. Кирпа // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя, 2013. – Вип. 30 (83). – С. 425–438.

8. Кирпа А. В. Проектна діяльність в умовах роботи Євроклубу загальноосвітнього навчального закладу / А. В. Кирпа // Гуманітарний вісник ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди” – 2012. – Вип. 27, дод. 1, т. ІІІ (68) : темат. вип. “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. – С. 369–379.

9. Кирпа А. В. Результати проведення констатувального та формувального етапів педагогічного експерименту в умовах діяльності Євроклубу загальноосвітнього навчального закладу / Кирпа А. В. // Гуманітарний вісник ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”. – 2016. – Вип. 36, дод. 1, т. VІІІ (68) : темат. вип. “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. – С. 112–121.

10. Кирпа А. В. Розвиток креативності старшокласників в умовах роботи Євроклубу / А. В. Кирпа // Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. пр. / [редкол.: голов. ред. С. Сисоєва та ін.]. – Київ : Едельвейс, 2012. – Вип. 4. – С. 34–43.

11. Кирпа А. В. Формування полікультурного мислення учнівської молоді: міжнародна діяльність / А. В. Кирпа // Гуманітарний вісник ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”. – 2013. – Вип. 31, дод. 1, т. VІ (48) : темат. вип. “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. – С. 282–289.

12. Kyrpa A. European clubs or Euroclubs as forms of introduction of extracurricular education / Anna Kyrpa // European Journal of Education and Applied Psychology. – Vienna : “East West” Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH, 2016. – № 2. – P. 45–47.

13. Kyrpa A. The influence of European club (or Euroclub) activity on multicultural education of senior pupils in state secondary educational establishments / Anna Kyrpa // Nauka i studia . – Przemysl : Nauka i studia, 2016. – 20. – P. 32–36.

Публікації у збірниках матеріалів конференцій

14. Кирпа А. В. Вплив діяльності Євроклубу на полікультурне виховання старшокласників / А. В. Кирпа // Проблеми розвитку науки та освіти: теорія і практика : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Одеса, 26-27 лют. 2016 р.) / Інститут освітньої та молодіжної політики, Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – Одеса : ІОМП, 2016. – С. 14–18.
15. Кирпа А. В. Дидактична гра як форма виховання полікультурної особистості в умовах Євроклубу загальноосвітнього навчального закладу / А. В. Кирпа // Перспективні напрями світової науки : зб. матеріалів II міжнар. (XXII Всеукраїнської) наук.-практ. конф. „Інноваційний потенціал світової науки – XXI сторіччя” (4-9 листоп. 2013 р.). – Запоріжжя : ПГА, 2013. – Т. 1: Науки гуманітарного циклу. – С. 21–23.
16. Кирпа А. В. Євроклуб як форма виховної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі / А. В. Кирпа // Від інноваційних технологій освіти до інноваційного прогресу : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Кременчук, 15 жовтня 2013 р.) / [редкол.: І. М. Бобер, А. П. Самодрин та ін.]. – Кременчук : ПП Щербатих, 2013. – С. 73–75.
17. Кирпа А. В. Круглий стіл як форма полікультурного виховання старшокласників в умовах роботи Євроклубу загальноосвітнього навчального закладу / А. В. Кирпа // Сучасні соціально-гуманітарні дискурси : матеріали IV Всеукр. наук. конф. з міжнар. участю, (м. Дніпропетровськ, 22 берез. 2014 р.) : у 3 ч. – Дніпропетровськ : Інновація, 2014. – Ч. 2. – С. 80–82.
18. Кирпа А. В. Модель діяльності Євроклубу загальноосвітнього навчального закладу / А. В. Кирпа // Особистісний розвиток дітей та молоді в інноваційному освітньому середовищі : зб. статей учасників Всеукр. наук.-практ. конф., (14-15 жовт. 2015 р.). – Київ, 2015.
19. Кирпа А. В. Організаційна структура діяльності Євроклубу при загальноосвітньому навчальному закладі / А. В. Кирпа // Психолого-педагогічні та політичні проблеми у трансформаційних процесах українського суспільства : зб. матеріалів I Всеукр. наук.-практ. конф., (24-25 лют. 2012 р.) / М-во освіти і науки України, Націон. академ. пед. наук України [та ін.]. – Кременчук : КрНУ, 2012. – С. 44–45.
20. Кирпа А. В. Результати впливу діяльності Євроклубу загальноосвітнього навчального закладу на усвідомлення старшокласниками особливостей країн Європи / А. В. Кирпа // Звітна науково-практична конференція Інституту проблем виховання “Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал” (7 квітня, 2016 р.). – Київ, 2016.
21. Kyrpa A. Discussion and debates as forms of multicultural education in the condition of Euroclub in secondary educational establishment / А. В. Кирпа // Подготовка конкурентноспособного специалиста как цель современного образования : материалы III международной науч.-практ. конф. (20-21 ноября 2013 года). – Прага : Vědecko vydavatelske centrum „Sociosfera-CZ”, 2013. – Ч. 1. – С. 14–15.

Інші публікації

22. Кирпа А. В. Євроклуб у школі: Річний план роботи Євроклубу загальноосвітнього навчального закладу / Кирпа Анна Володимирівна // Шкільний світ. – Житомир : ПП “Житомироблдрукарня”, 2016. – № 18 (7460). – С. 13–19.
23. Кирпа А. В. Розробка позакласного заходу в умовах Євроклубу (для учнів 9 класу) “Великобританія” / А. В. Кирпа // Основа. – № 19-21, 2015. – С. 47–50.
24. Кирпа А. В. Розробка сценарію інтерактивного свята Дня святого Валентина (до тижня англійської мови) / А. В. Кирпа // Відкритий урок: розробки, технополії, досвід. – 2014. – № 4. – С. 93–94.

АНОТАЦІЇ

Кирпа А. В. Полікультурне виховання старшокласників у діяльності Євроклубу загальноосвітнього навчального закладу. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Інститут проблем виховання НАПН України, Київ, 2017.

Дисертація присвячена проблемі полікультурного виховання старшокласників у діяльності Євроклубу загальноосвітнього навчального закладу.

Шляхом теоретичного аналізу уточнено сутність полікультурного виховання у діяльності Євроклубу загальноосвітнього навчального закладу як процес соціокультурної ідентифікації особистості у полікультурному соціумі, що створено в ЗНЗ з метою пізнання старшокласниками культурного розмаїття України і світу, виховання толерантного ставлення до культурних відмінностей, набуття здатності ефективної співпраці з представниками різних культурних груп, формування вміння генерувати творчі рішення у нестандартних ситуаціях міжкультурної взаємодії (подолання конфліктів, робота в обмежений період часу або в новому колективі тощо).

Виокремлено компоненти (когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-поведінковий), визначено критерії (пізнавальний, мотиваційно-цільовий, креативно-діяльнісний, комунікативний) та показники, схарактеризовано рівні полікультурної вихованості старшокласників.

Обґрунтовано педагогічні умови полікультурного виховання старшокласників у діяльності Євроклубу ЗНЗ (участь в узгоджених за формою, методами та змістом видах діяльності проєвропейської та української тематики; створення “ситуації успіху” та комфортного психологічного клімату в колективі для спілкування і розвитку потенціалу старшокласників; забезпечення ефективної співпраці та згуртованості суб’єктів Євроклубу ЗНЗ, заснованих на толерантності, взаєморозумінні та взаємоповазі; орієнтація старшокласників на самостійну діяльність і саморозвиток у роботі Євроклубу).

Представлено структурну модель полікультурного виховання учнів старших класів у діяльності Євроклубу ЗНЗ.

Розроблено методику полікультурного виховання старшокласників у діяльності Євроклубу ЗНЗ.

Ключові слова: полікультурність, полікультурне виховання, Євроклуб, дитяче громадське об'єднання, педагогічні умови, старшокласник.

Кирпа А. В. Поликультурное воспитание старшекласников в деятельности Евроклуба общеобразовательного учебного заведения. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Институт проблем воспитания НАПН Украины, Киев, 2017.

Диссертация посвящена проблеме поликультурного воспитания старшекласников в условиях деятельности Евроклуба общеобразовательного учебного учреждения.

Уточнена сущность поликультурного воспитания как процесс социокультурной идентификации личности в поликультурном социуме, который создан в общеобразовательном учебном заведении с целью познания старшекласниками культурного разнообразия Украины и мира, воспитания толерантного отношения к культурным отличиям, способности эффективно сотрудничать с представителями разных культурных групп, формирования умения генерировать творческие решения в нестандартных ситуациях межкультурного взаимодействия (преодоление конфликтов, работа в ограниченный период времени или в новом коллективе и т. д.).

Изучен генезис организации поликультурного воспитания старшекласников в деятельности Евроклуба как детского общественного объединения.

Обоснованы педагогические условия поликультурного воспитания старшекласников в процессе работы Евроклуба: участие старшекласников в разнообразных по форме, методам и содержанию видах деятельности проевропейского и украинского характера; создание “ситуации успеха” и комфортного психологического климата в коллективе для общения и развития потенциала учащихся; обеспечение эффективного сотрудничества и сплоченности субъектов Евроклуба, основанных на толерантности, взаимопонимании и взаимоуважении; ориентация старшекласников на самостоятельную деятельность и саморазвитие в условиях деятельности в Евроклубе.

Выделены компоненты поликультурной воспитанности старшекласников: когнитивный, эмоционально-ценностный, деятельностно-поведенческий.

Определены критерии и показатели (познавательный: понимание культурных особенностей и отличий Украины и европейских стран; понимание необходимости изучать иностранные языки для коммуникации с представителями других культур; способность критически мыслить и анализировать информацию; мотивационно-целевой: толерантность к представителям других культур; сформированность

мотивации реализовать потенциал в поликультурном социуме на основе восприятия культурного разнообразия европейских стран; креативно-деятельностный: способность принимать нестандартные решения с целью преодоления проблемных ситуаций в поликультурном социуме; способность действовать самостоятельно; ответственность за принятые решения; коммуникативный: умение сотрудничать в команде; развитость культуры речи; способность устанавливать межкультурную коммуникацию), охарактеризованы уровни (низкий, средний, высокий) поликультурной воспитанности старшеклассников.

Смоделирован процесс поликультурного воспитания старшеклассников в условиях деятельности Евроклуба. Структурная модель представлена целевым, теоретическим, процессуально-содержательным и диагностико-результативным блоками.

Разработана и апробирована методика поликультурного воспитания старшеклассников в условиях деятельности Евроклуба. Содержательной основой указанной методики стали специально разработанные программа факультативных занятий “Я – евролидер” и годовой план работы Евроклуба.

Определены эффективные формы (дебаты, дискуссии, флешмоб, веб-конференции и интернет-мосты, круглый стол, дидактическая игра, встречи с представителями общественности и т. д.) и *методы* (“Культурные ассимиляторы”, “Культурные ассоциации”, поиск культурных связей, метод проектов, креативный фрирайтинг, мозговой штурм, веб-квест и т. п.) поликультурного воспитания старшеклассников в условиях деятельности Евроклуба общеобразовательного учебного заведения.

Ключевые слова: поликультурность, поликультурное воспитание, Евроклуб, детское общественное объединение, педагогические условия, старшеклассник.

A. V. Kyrpa. Multicultural Education of Senior Students in Euroclubs of Comprehensive Secondary Educational Institution. – Printed as manuscript.

Dissertation for a scientific degree of PhD in pedagogy in speciality 13.00.07 – Theory and Methods of Education. – Institute of Problems on Education of the National Academy of Education Sciences of Ukraine, Kyiv, 2017.

The thesis is devoted to the problem of multicultural education of senior students in Euroclubs of comprehensive secondary educational institution.

Based on the analysis of national and foreign scientific, psychological and pedagogical literature, the research reveals the essence of multicultural education within Euroclub activity as the process of social and cultural identification of a person in a multicultural society, which is created and functions in the secondary educational establishment in order to recognize cultural diversity by senior students and develop a tolerant attitude towards cultural differences and ability to cooperate effectively with representatives of various cultural groups, ability to generate creative solutions to unusual situations while intercultural interacting (overcoming conflicts, working within a limited period of time or with a new team etc.).

Components (cognitive, emotional-valuable, action-behavioral), criteria (cognitive, motivational-target, creative activity, communication), indicators and levels of senior students' multicultural education within Euroclub activity are defined.

The effectiveness of pedagogical conditions of senior students' multicultural education within Euroclub activity (involving senior students in different activities of the Pro-European and Ukrainian subjects; creating "situations of success" and a comfortable psychological climate in the team for communication and development of students' potential; ensuring effective cooperation and cohesion of Euroclub members based on tolerance, understanding and mutual respect; students' orientation on independent activities and self-development within Euroclub) is substantiated and experimentally tested.

The structural model of senior students' multicultural education within Euroclub activity is developed. Methodology (annual work schedule, program of optional classes) is worked out and implemented.

Keywords: multicultural education, Euroclub, children's non-governmental organization, pedagogical conditions, senior student.

Підписано до друку 05.01.2017 р. Формат 60х90/16.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100. Зам. 7.

«Видавництво “Науковий світ”»[®]

Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.

м. Київ, вул. Казимира Малевича (Боженка), 23, оф. 414.

200-87-15, 050-525-88-77

E-mail: nsvit23@ukr.net

Сайт: nsvit.cc.ua